

TURKÇEDE FİLDEN ISIM YAPAN -IV,-AV EKİ

THE AFFIX OF -IV,-AV İN TURKISH

Ceyhun Vedat UYGUR*

ÖZET

Bu makalede, Türk lehçe ve şivelerinde var olan ve çeşitli fonksiyonlarıyla yaygın bir şekilde kullanılan -iv,-Av ekinden söz edilmektedir. Ekin bünyesindeki "v"nin aslı olmadığı ve Eski Türkçedeki "ğ/g" sesinden dönüştüğü belirtilmekte ve Türkiye Türkçesinde son dönemlerde yapılmış bu eki taşıyan bazı kelimelerden bahsedilmekte, sonuçta Türkçenin lehçe ve şiveleri arasında belli ölçüler içinde olmak kaydıyla kelime ve ek alış verişinin tabii karşılanması gerektiği vurgulanmaktadır.

ABSTARCT

This article focuses on the affix of-iv, -Av which has a prevailing usage in Turkish dialects and accents together with its various functions. it is also mentioned that "v" sound in the affix is not an original one and is comes from the sound of "ğ /g" in the Ancient Turkish. At the some time, the article talks about some words which were made with this affix in the last periods of Anotolian Turkish. As a result, it is stresses that, various usage ofwords and affixes should be naturally accepted, in case, they are used with definite moderations between Turkish accents and dialects.

Anahtar Kelimeler: Morfoloji, Ek, Affiks

Key Words: Morphology, Affix

Bilindiği gibi "v" sesi, Türkçede aslı olmayan, sonradan ortaya çıkan seslerden biridir. Bu gün çeşitli lehçe, şive ve ağızlarda gerek kelime köklerinde, gerekse eklerde "v"li telâffuz edilen sesler Eski Türkçede "b", "g", "ğ", "y"den dönüşen sesler idi: ev < eb, yalvaç/yalavaç < yalabaç, sav "söz" < sab, su < suv < sub, evir- < ebir-; övmek<ögmek/ ögmek; güvercin< gögercin/ gögerceğün; kılavuz < kılağuz, kovmak < koğmak, kavun<kagun; güvey/güveyi< küyev/ küdegü vb.

Biz bu makalemizde, fiilden isim yapan -(I)v (-v,-iv,-iv,-uv,-üv) ve Av (-av,-ev) eki üzerinde duracağız.

Türk lehçe ve şivelerinde kullanılan bu ek, Eski Türkçede bulunan ve fiilden isim yapan **-ig,-ig** eki ile, **-agu,-egü** ve **-gu,-gü** eklerinden dönüşmüştür. Bu dönüşüm, sadece bu güne mahsus olmayıp, tarihî Türk şivelerinden özellikle Kıpçak Türkçesinde eskiden de müşahade edilebilen bir vakıa idi. Kıpçak Türkçesi yadigârlarından olan Codex Cumanicus'ta ve diğer Kıpçakça eserlerde bu durumu tesbit edebiliyoruz.

bayov "boya" , CC. 16,25 (<boyag), *bitiv/bitiv* "yazı" CC. 119,20 (<bitig), *satov* "satış, ticaret" CC.I 11,25 (<satig), *tarlov* "tarla" CC. 130,26/161,6/162,36 (<tarıglag), *tatov* "tat, lezzet" CC. 76,7/113,30 (<tatig), *üçöv* "üçlük, üçü birden" CC. 145,4 (<üçegü), *yabov* "örtü" CC. 102,24/103,11 (<yapıg, yap-: ört-, kapa-),>wmov

* (Yrd.Doç.Dr.) Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Böl. Öğretim Üyesi

"yama" CC. 160,3 (<yamag), *yarov* "gerekli olan, teçhizat" CC. 131,9 (<yarag "silâh"), *yarsov* "tikinsindirici, tabii olmayan" CC. 114,20 (<yarsug, krş. yarsut-: tikinsindirmek DLT.II, 353-26) gibi.

bilev "bileği taşı", CC. 87,1 (<bilegü), *kırov* "kırağı" CC. 164,19 (<kıragu), *yaglav/yavlov* "yağ tavaşı" CC. 105,1/164,15 (<yaglagu), *buzav/buzov* "buzağı, dana", CC. 139,14/107,27 (Bu kelimenin etimolojisi şüpheli); *köyöv* "güvey" CC.I 38,10 (<küd~egü),

Eski Kıpçakça eserlerde ~(I)v, -Av şeklinde olan ekin, bu gün Özbek, Kazak, Karakalpak, Türkmen şiveleri gibi yaşayan Türk şivelerinde yaygın olarak kullanıldığına şahit olmaktadır. Bu ekler, Türkiye Türkçesinden farklı olarak mastar eki görevini üstlendikleri gibi, hareket ve iş ismi olmayan daha başka isimler de türetebilmektedirler:

keluv "gelme" (Özb), *okuv* "okuma" (Özb), *korkuv* "korku" (Özb), *ağaruv* "ağarma, saçın beyazlaşması" (Kzk), *ağariv* "ağarma, beyazlaşma" (Kkp), *aldav* "aldatma" (Kzk. Kkp), *ayıptav* "suçlama" (Kzk), *ayıplaw* "suçlama" (Kkp), *bağımv* "itaat etme" (< bagm-iv/ig, bağın-: itaat etme), *bağımv* "itaat etme" (Kkp), *bidiriv* "bildirme" (Kzk), *bildiriv* "bildirme" (Kkp), *buğav* "bukağı" (Kzk. Kkp), *egev* "eğe" (Kzk), *kaşav* "matkap" (kaşa-: sert cisimleri matkapla delmeye çalışmak) (Kzk.Kkp), *aşuv* "acı, ekşi" (Kzk), *kirlev* "kirli, pis olan" (Kzk), *tamaksav* "boğazına düşkün" (Kzk.Kkp), *yazuv* "yazı" (TmT), *saylav* "seçim" (TmT), *atuv* "kurşunlama" (TmT) vb.

-(I)v,-Av eki, her zaman bu şekilde kalmamış, bazı Türk lehçe ve şivelerinde -i,-i,-u,-ü; -uu,-üü,-oo,-öö hâlini almıştır:

oku (< okuv < okug, Tat.), *baru* (< bar-ıv/ıg Tat), *kilit* (< kil-üv/ig), *okuu* (< oku-v, Krg), *ayıptoo* (< ayıpla-v, Krg) "ayıplama", *bildirüü* (< bildiri-v, Krg) "bildirme", *bugoo* (< buk-ıgu Krg) "bukağı, pranga", *bülöö* (< bile-gü Krg) "bileği taşı", *öğöö* (< öğö-: bir madeni eğelemek Krg) "eğe", *köpüröö* (< köpür-üv/üg Krg) "köprü", *açuu* (< açı-v/g Krg) "acı; ekşi", *iaru* (< ağı-v/g Ykt) "acı", *ahatuu* (< aşat-uv/ıg, ahāt-: yedirmek, doyurmak Ykt). *ihii* (< iç-iv/ig, Ykt) "is-: içmek"

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi -(I)v,-Av eki, şu fonksiyonlarla karşımıza çıkmaktadır:

1. *Ek, iş ve hareket isimleri yapar*, bildiriv "bildirme", atuv "kurşunlama" vb.
2. *Müşahhas isimler (nesne ve alet isimleri) yapar*. buğav "bukağı", jabuv "örtü" (Kzk), egev, kaşav vb.
3. *Vasıf isimleri yapar*, aşuv "acı, ekşi" (Kzk) (Krg. açuu), karav "cimri, pinti" (kara-: bakmak, tabi olmak Kzk), bitev "kapalı, deliksiz" (bite-: kapamak Kzk) vb.
4. *Yer ismi yapar*, asuv "geçit, geçme yeri" (Kzk) (Kkp. asıv, Krg. aşuu), köktöö "ilk bahar otlağı, mer'a" (< kök+le-v) (Krg), küzev "son baharda oturulan yer" (< küz+e-v) (Kzk)
5. *Terim yapar*, atav "gram. yalın hâl" (< at/d+a-v) (Kzk.Kkp), jalğav "gram. ek" Galğa-: eklemek, ilâve etmek) (Kzk) (Krg. calgoo) vb.

Türkiye Türkçesi dışındaki Türk lehçe ve şivelerinde yaygın ve işlek olarak kullanılan söz konusu ek, Türkiye Türkçesinde işletilmemektedir. Dilimizde daha çok halk ağızlarında kullanılan "namazla" (seccade) gibi kelimelerde bu ekin izleri mevcuttur (< namaz+la-gu). Yazı dilimizde yakın dönem kelimeleri olarak karşımıza çıkan *öde-v*, *gör-ev*, *türe-v*, *işle-v* "fonksiyon", *saylav* (< sayıl-av), *sına-v*, *söyle-v* gibi kelimeler, diğer lehçe ve şivelerde yaşayan -(I)v ekinden faydalanılarak yapılmıştır. Bunlardan *saylav*, lehçelerde "seçim, seçme işi", *sınav*, "sınamak, tenkit etmek, kusurunu söylemek; araştırmak, dikkatle incelemek", *söylev*, "söylemek; söylenmek, bağırmaq" gibi, ekin yukarıda belirtilen işlevleri çerçevesine uygun anlamlara gelmektedir. Bir ana dilin şubeleri konumunda olan lehçe ve şivelerin, gerektiğinde birbirlerinden ek veya kelime almaları kadar tabii bir şey olamaz. Bu tür alış verişler, eskiden beri vardır. Alman bu ekler veya kelimeler, eki/kelimeyi alan şive/lehçenin genel görüntüsünü bozmaz, belki zenginlik ve çeşitlilik kazandırır. Hatta, dil birliği meselesinde, Türk boylarının birbirlerini daha iyi anlamaları

meselesinde bu tür alıntılar, boylar arası birleştiricilik görevini de üstlenmiş olmaktadır. Ümmet döneminde Arapça ve Farsçadan aldığımız birçok ek ve kelime, belli ölçülerde kalmak kaydıyla dilimize zenginlik ve işleklik kazandırmıştı. Cumhuriyet döneminde yapılan *yargıtay*, *sayıştay*, *kurultay*, *danıştay* gibi kelimelerde bulunan -tay,-tey eki de Moğolcadan alınmıştır. Bu eklerle şimdi yeni kelime yapılmamaktadır. Ekle yapılan kelimeler de dilimize zenginlik getirmiştir. Ancak dikkat edilmesi gereken husus, bu tür eklerin kendi dilimizin/şivemizin ekleri olduğu inancının, bilgisinin oluşmaması ve bunlara bakarak dilin/şivenin genel morfolojik yapısının değişmesine imkân verilmemesidir. Zira unutulmamalıdır ki kelime yapımında kullanılması gereken ekler, o şivenin işlek ekleridir.

KISALTMALAR:

CC Codex Cumanicus	Kkp. Karakalpak T.
Krg. Kırgız Türkçesi	Kzk. Kazak Türkçesi
Özb. Özbek Türkçesi	Tat. Tatar Türkçesi
TmT. Türkmen Türkçesi	Ykt. Yakut (Saha) T.

KAYNAKLAR:

Grönbech, K. 1992, Kuman Lehçesi Sözlüsü Codex Cumanicus'un Türkçe Sözlük Dizini, 238 s. Kültür Bakanlığı Yay. Ankara

Karamanlıoğlu, A.F. 1994, Kıpçak Türkçesi Grameri, 164 s. Türk Dil Kurumu Yay. Semih Ofset Matbaacılık Yayıncılık ve Ambalaj San. Ltd.Şti. Ankara

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 1992, 1183 s. Kültür Bakanlığı Yay. Başbakanlık Basım Evi, Ankara

Karakalpak Tilinin Tüsindirme Sözlüğü, 1992, Tört Tomlık, Özbekistan Respublikası İlimler Akademiyası Karakalpakstan Bölümünüfi N.Devkaraer Atındağı Til hem Edebiyat İnstitutı, Nökis

Kazak Tilinin Tüsindirme Sözdüğü, (Redaktörü K.Kenesbaev), 1959 (I.Cilt), 1961 (II.Cilt) SSR. Ğılım Akademiyasının Baspası, Almatı

Kirişcioğlu, M.F. 1994, Saha (Yakut) Türkçesi Grameri, 136 s. Türk Dil Kurumu Yay. Ankara

Vasiliev, Y. 1995, Türkçe-Sahaca (Yakutça) Sözlük, 311 s. Türk Dil Kurumu Yay. Ankara

Zülfıkar, H. 1991, Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları, 213 s. Türk Dil Kurumu Yay. Ankara

TÜRKÇE VE URAL-ALTAY MESELESİ

İ*

THE CONCEPT OF TURKISH AND URALIC LANGUAGES

Şahin BaranoğluP

ÖZET

Dil, göstergelerden kurulu bir sistemdir ve bu alanda yapılan çalışmalarda somut sonuçlara ulaşmak güçtür. Çeşitli dil ailelerini belirlemek üzere yapılan karşılaştırmalı dil çalışmaları, yaklaşık üç asırdır devam etmekte fakat Ural-Altay dil ailesinin dolayısıyla Türkçe'nin dil birliği açısından kökenine gidilememektedir. Altayistlere bakılınca, böyle bir teorinin muhayyel (?) kalmasının nedeni, açıklıkla görülecektir. Son yüzyıllarda, dilciliğin uluslararası politikanın bir oyuncağı olduğu gerçeğini kabul etmeliyiz. Hint-Avrupa dilciliğinin tapu-tahsis belgesini hazırlayanlar, bir dil ailesi oluşturmadaki ana ölçüleri Ural-Altay dil ailesi için neden kullanmazlar sorusuna cevap vermelidir.

Anahtar Kelimeler: Dil, Etimoloji

ABSTRACT

Language is a system which consists of signs. Therefore, it is difficult to reach the abstract conclusions. Many studies have been made since ages, in order to specify the various family languages however, it is impossible to find the etymology of Turkish. We should accept that in recent years, the language has been a game in the hands of international policies. It is arguable that, why the linguists who prepared the main measures of the Aryan languages are being indifferent when it comes to Turkish.

Key Words: Language, Etymology

Kâinat, bilgi vasıtası ile münasebetleri sağlanan varlıklar bütünüdür. İçgüdü ve öğrenme kaynaklı bilgiler, varlıklar dünyasını anlaşma sistemleri ile doldurmuştur. Bu sistemlerin en gelişmiş de göstergelerden kurulu dildir.

Kelime veya kelime grupları vasıtasıyla varlıkları belirleriz, onları kâinat bütününden ayırır, "bilgi" haline getiririz, cümlelerle de ifade ederiz. Ses tabiidir, sesin anlamlı birime dönüşmesi onu sosyal yapar ve böylelikle kelime oluşur. Anlam taşımamaları bakımından bütün bağlı morfemler ve tabii ki edatlar hatta birleşik fiiller kuran yardımcı fiiller, sosyal olan kelimedenden ziyade tabiatın malı olan sese yakındır. Bağlı morfemlerin asıl morfemlere göre tabiiliği bizi, cümle söz konusu olduğunda cümleye göre kelimenin de sosyal oluşuna rağmen bağlı morfemlere daha yakın durduğu sonucuna götürür. Çünkü kelimeler mermi gibidir, kendini ateşleyecek mekanizmadan ayrı, sözlükte durduklarında çakıl taşından farksızdırlar. Kelimeyi sözlükten alır cümleye yerleştirirsek dilin, dolayısıyla kelimenin varlığı gerçekleşir. Dolayısıyla mahiyeti itibarı ile dil

çalışmalarında somut sonuçlara ulaşmak güçtür. Seussoure'den bu yana dil çalışmalarının esasları kelime-tuğla, cümle-yapı benzetmesi üzerine belirlenmiştir. Sözlük malzemesinin daima ikinci planda kaldığı bu çalışmalarda elde edilen sonuçlar çok zaman netleştirilememiş ancak bir "teori" olarak ortaya konabilmiştir. Türkçenin de içinde bulunduğu dil grubu için bu yüzden Ural-Altay Dilleri Teorisi genel adı altında çalışmalar yapılmakta ve söz konusu diller Ural-Altay Dil Grubu olarak adlandırılmaktadır.

Yazı dilleri ancak bin beş yüzlü yıllara dayanan Finlilerin Fin-Ugor dillerinin tarihi üzerine daha Hint-Avrupa dilciliğinin Grimmlerce 1730'larda tesadüfen keşfinden önce başlayan çalışmaları, yine yazı dilleri 1400'lere ancak dayanan Macarlann-Macarlar 1001'de, Finliler de 1400'de Hıristiyan olup ayrılmışlardır-yurt tutuş maceralarını tesbit gayretleri sayesinde ata diyarımızda, Çin'de, Tibet'te, Sandor Kosoma yol açıcılığında yaptıkları geziler ve nihayet Bopp tarafından ilkin şekillendirilen Hint-Avrupa dilciliğinin serpilmesi, Sinoloji çalışmaları ve

* Bu yazıdaki çoğu görüşü hocam Prof. Dr. Günay Karaağaç ve Dr. Mustafa Oner'den dinledim. Sadece yazar adı vererek yapılan alıntılar şu iki kaynaktan: : Az i Ya - Olcas Süleyman , çev. N. Seferoğlu , haz. K.V.Nerimanoğlu , F.Türkmen , M.Öner, Ankara - 1992 ve "Ural - Altaycanın Anlamı", T. Sebeok, E.Ü. Türk Dili ve Edb. Araştırmaları Dergisi VII. sayı, (1993) çev. Prof. Dr. Günay Karaağaç. **³ Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi

bunca ekolün kendi amaçlarını gerçekleştirmek uğrunda hep bir dolgu malzemesi olarak kullanmaları pahasına da olsa Altay istik ve Türkoloji bir hüdayi-nabit kabilinden üzerinde yapılmış her çalışmadan ıslık sesleri yankılansa da 265 yıldır bir var bir yok, hem var hem yok misali muhayyel (!) mevcudiyetini sürdürmektedir.

265 yıl, çünkü Ural Altay dilleri üzerine ilk çalışma, 1730'da Strahlenberg'in "Avrupa ve Asya'nın Kuzey ve Doğu Kısmı" adlı eseridir. Daha sonra Bopp'un Hint-Avrupa dilciliğinde yaptığını Ural-Altay için Schoot yapar. Türk dillerinin tasnifi ve ses kanunlarının tesbiti başta olmak üzere pek çok ilke imza atar. Daha sonra Ramstedh, Sauvageot, Castren, R.Rask gibi dilciler Ural-Altay Dilleri Ailesi'ni kurmak için çırpır rlar ve günün verilerine göre kurulmuş da sayarlar. Ta ki Grunzel'in "Altay Dillerinin Karşılaştırmalı Bir Grameri Taslağı -1895" adlı eserine kadar ! Bu eser Ural-Altay Dilleri Ailesi'nin kuruluş vesikası olmak amacıyla hazırlandığı halde adeta böyle bir ailenin niçin kurulamayacağına vesikası addedilir. Bu durum büyük ölçüde, geçen asrın sonunda ortaya atılıp geniş kabul gören bir dil ailesi kurmadaki dört ölçü, yol açmıştır: 1.Fonolojik benzerlik , 2.Morfolojik benzerlik , 3.Sentaks benzerliği, 4.Hatırı sayılır ölçüde ortak kelime bulunması.

Bu süre içinde Ural-Altay dilciliğindeki genel durum şöyledir:

Böyle bir dil ailesi kurulamayacağını iddia eden'er: Scerback, Deorfer, Trubetkoy, George Hazai, Böhtling, G. Clauson, Skhiorof, Donner, Szinyei.

İhtiyatlı davrananlar: Bang, Nemeth, K.Gronbech, Sebeok, Ligeti, Benzing, D.Sinor, J.Denny.

Taraftarlar: Ramsteth, Castren, R.Rask, Gombocz Zoltan, Pelliot, Schmidh, Poppe, Polivanov, Kotwicz, Vladimirtsov, Munkacsi, Winkler, M.Resenen, Ujfalvy, Schott, Sauvageot, Wiedemann, Steinthal, Schifmer, Kellgren, Lindström, Boller, Hoffmann, Rosny, Pröhle, Budenz, Setala.

Gruplardaki isimlere ve onların milliyetlerine bakınca, yazının başında ileri sürdüğümüz son yüzyıllarda dilciliğin uluslar arası politikanın bir oyuncağı olduğu gerçeği açıkça görülecektir. Bu 265 yıllık maceranın sonucu denebilecek görüşleri Sebeok'tan alalım:

"Soy akrabalığının tek kesin ispatı, karşılaştırma metodunun titizlikle uygulanışıyla, dil coğrafyası gibi üzerinde birleşilen tekniklerle kuvvetlendirilmiş olanıdır.Bu anlamda bir Ural-Altay ailesi hiçbir zaman kurulamadı ve hatta bu

yola yaklaşılmadı bile.Biz, bir Ural-Altay dil tipini iddia etmenin akla uygun olduğunu düşünüyoruz."

Bunca çalışmaya, yüzyıllardır sürdürülen hatta iyi niyetli mesailere rağmen, böyle bir dil ailesi niye kurulamadı yahut çalışmalar daha ziyade kurulmamasına yönelik oldu, sorusuna gelince; bizler folklordaki dalga teorisinin veya soy ağacı meselelerinin dilcilik için de çok önemli olduğunu düşüneduralım Doerfer ve Scerbak'a nisbet, sadece lisan için değil, lisanlar için bir ata dil varlığına dair iddiamızı sürdürelim, ölçünün daima bu olması gerektiğini, tatarca ile başkurtçamn bize nazaran Fin-Ugor dillerine yakın olduğunu ama ikisinin de Türkçe olduğunu ileri sürerek örnekleyelim, durum değişmeyecektir. Hint-Avrupa dilciliğinin tapu tahsis belgesi mahiyetinde muhayyel "aryanca" ihdas eden dilciler en basitinden şu hususa hiç değinmiyorlar: Ural-Altay dilleri adı altında toplanan dillerdeki müşterek kelimeler - kimine göre alıntı, kimine göre de tam bir tesadüf - her dilin takip edilebilen tarihi zarfında ses değişmelerine uğrayarak yaşamaktadır, halbuki alıntı kelimelerin geldikleri dilde klişeleşmiş (konservatif) olmaları gerektiğini aynı dilciler bize söylüyor. Mesela:tü. "dil" mac. "nyelv"Tin. "kieli" moğ."kelen" (ke-, söyle-). tü. "koç" moğ. "koça", tü. öng (renk) moğ. "öngge", tü. "kur-" moğ."kuri". Bu misallerin sıralanıp gitmesine rağmen bu sahada söz konusu kavimlere mensup dilcilerin varlık gösterememişleri diğerlerini taklit ediyor oluşlarındandır. O.Süleyman haklı olarak kapalı "e" meselesinin dahi yüzyıllar önce Hint-Avrupa dilcilerince tartışılmış olduğunu acı ve alayla belirtir. Her dilin kendi dilcisi kendi ikliminden olmalıdır.

Niçin Hint-Avrupa dillerinin ortak ölçüleri Ural-Altay için de geçerli oluyor?Dilin müşterek mahiyetine rağmen ferdiliğini adeta dikte eden filologlar ayrı diller bir yana ayrı ayrı dil ailelerinin karşılaştırılmasında , incelenmesinde ölçülerin değişeceğini niçin düşünmüyorlar? Mesela Hint-Avrupa'nın akrabalık ölçülerinden biri insan uzuvlarındaki ortak adlandırmadır, bütün dillerde "ayak" kelimesi aynıdır. Aynı ortaklık Ural-Altay'da yok diye akrabalığı reddetmek yerine neden hayvancılıkta veya göçebe kültürünün diğer önemli unsurlarında ortaklık aranmıyor?Aynı millet olarak Türk bile göçebeyken sevgiliyi kaza,kuşa benzetip yerleşik hayatta serviye benzetmiş, çünkü amaçlar ve araçlar arasında roller değişmiş. O. Süleyman'm bu durumla ilgili şu görüşleri ilginçtir:

"1500 yıllık tarihi olan İskandinav Runik yazılarının dilini artık uzmanları da anlayamıyor. Bu yazıyla ilgili bilimin (Runoloji)iki yüzyıl boyunca İskandinav abidelerinin hiçbirini okuması mümkün olmamıştır.Aynı devreye ait

Türk kitabelerinin metni ise bu günün canlı dili gibi seslenmektedir. Dilcilerin kelimelerin eskiyip öldüğü şeklindeki teorileri Hint-Avrupa sözlüğünün gelişmesi üzerindeki gözlemlere dayanır. Onlar ayrı ayrı dillerin tarihinin kendisine mahsus yönlerini dikkate almadan, bu iddiayı baştan sona bütün dillere tatbik etmişlerdir. Tabiat bilimcileri aya "araba" gönderiyorlar, bizim şanlı dilci ise "araba"nın ne olduğunu izah edemiyor".

Daha sonra O. Süleyman, bu kompleks sonucunda fizikçiyi örnek alan dilcinin ne kadar komik duruma düştüğünü, bir fizikçiye göre insan tasavvurunun tecrübe dışı değil, bilakis tecrübenin ürünü olduğunu, dilcilikte ise tecrübenin yerini adeta mistik bir mirasa bıraktığını, hiçbir ilimde dilcilikteki kadar güçlü "ecdat kültürü"nü bulunmadığını, bütün bu sebeplerle dil için çok özel bir çalışma metodu uygulamak gerektiğini anlattıktan sonra tek tanrılı dinlerdeki mutlak iradenin cüz'i iradeye olan galebesini şöyle vurgular:

"V. İ. Lenin 'Felsefe Defteri' nde insan idrakinin dünyayı bir bütün olarak kavrayamayacağını göstermiştir. İnsan maddi dünyanın ayrı ayrı yönlerini idrak eder, devamlı bir şekilde birinden diğerine geçer. Bu durumda daima kavranılan bir yönü bir tarafı olduğunu unutarak onu mutlaklaştırması tehlikesi vardır.

Bu durum dilcilik için de ileri sürülebilir. Hint-Avrupa dilleri üzerindeki müşahedelerin sonuçları genelleştirilerek bütün dünya dillerine uygulandığı zaman bu metodun ne kadar yanlış olduğu açıkça ortaya çıkacaktır."

İnsan düşüncesindeki bu zavallılığın Hint-Avrupa dilciliğindeki tezahürünü de şöyle örneklendirir: Bir dil ailesi için tesbit ya da farz edilen ata dildeki kelime hazinesi, o dillerin öz varlığıdır, alıntı olamaz. Bugün neredeyse Ahd-i Atik'in 20. Asır dilbilimine uyarlanmış şekli sayılabilecek Nostratik görüş bu durumu bütünüyle yalanlar. O. Süleyman, bu hükmü verenlerin Türkçe ile Hint-Avrupa dillerini karşılaştırmaları durumunda at gözlüğünü atacıklarını şu şekilde açıklar: Türk dilinde birinci onluktaki sayılar Hint-Avrupa dillerinin sayı adlarına uygun gelir. Aynı dillerdeki bazı birleşik sayılar da Türkçeden alınmıştır. Latince çekim sistemi sadece Türkçe çekim sistemi ile izah olunabilir. Türkçede saygı ve ihtiram manasına çokluk eki olarak kullanılan "-ter" ekinin mother, father, sister, brother gibi akrabalık isimlerinin menşeyini düşündürdüğü ortadadır.

Bu görüşleri öne sürdükten sonra yazar N. Y. Marr'dan şu alıntıyı yapar: "Türkçe ve Türk şiveleri meselesi bir kuyudur ama Hint-Avrupa dilcilerinin kuyusundan şu farkı vardır: Onlar

kendi sahalarda çok derinlere indiler, şimdi bu yoldan dönmek isteseler bile şimdiye kadarki iddialarını yerle bir etmeden bunu başaramazlar. Kendi dil sistemlerinin derinliğine nüfuz etmeyi başaramamış olan türkologlar ise bu sistemin karşısında sfenks önünde durur gibi dikilip kalmışlardır. Her ikisinin ortak tarafı, metodlarının şekli karakter taşıyor olmasıdır. Dilci türkologlar zengin bir malzeme denizinde seslerin maddi gerçekliklerini hiç bir zaman itibar etmeden daha çok Türklerin ayrılmadıkları yerlere dört elle sarılarak zengin Türk dilini, Türklerin veya kendi sosyal geleneklerine bağlı olan diğer akraba halkların yaşayışı, sosyal hayatı ile bağlayamazlar.

Macar ve Finlilerde dil çalışmaları bizden çok eski ve esaslıdır. 19. asırda Fin-Ugor filolojisi hakkında tetkikler bir dil ailesi teşkili noktasına vardı. Bu noktadan sonra isim babası Castren elan "Altay"ik" tabiri Türk, Moğol ve Mançu-Tunguz'dan ibaret Altay kolunu ifade eder oldu. Ancak yine de Ramstedh başta olmak üzere Winkler, Budenz, Munkacsi, Setala gibi dilciler Fin-Ugor ile diğer koldaki dillerin benzerliklerini iddia ettiler. İşte bu yüzden nihai adlandırma Ural-Altay Dil Grubu şeklinde oldu.

Adlandırma tartışmaları son 80 yılda yoğunlaşan Ural-Altay dilciliği ile ilgili 265 yılın özeti sayılabilecek ve bugün her dilin ayrı ayrı incelenmesi prensibi dışında geniş kabul gören bir aşgari müşterek vardır ki bunu ölmeden 15 gün önce Bang, not defterinde şu satırlarla ifade eder: "U yerine hiç bir zaman X teklif etmeyeceğiz. Türkçe ile Moğolca arasındaki hısımlık sadece bir mütearife (aksiyom) dir. Henüz ispat edilmemiştir, daha doğrusu benim kanaatime göre ispat edilmemiştir. Bazı kelimeler aynı gibi görünüyor, acaba bunlar hısımlık mı, yoksa istiare mi ya da substrat mıdır? Her dil ayrı ayrı gramer ve anlam etütlerine tabi tutulmalı sonra da karşılaştırmalı olarak bütün diller araştırılmalıdır."

Avrupa'da doğup Amerika'da geniş ilgi gören Ural-Altay dilciliği, özellikle mukayeseli gramer denemeleri ile gelişmektedir. Hatta aleyhteki çalışmalar bile sonuçta Altayistik'e hizmet etmektedir. 1958'den itibaren her yıl bir Altayistik kongresi düzenlenmektedir. Almanya'da Handbook der Orientalistik'in 5. cildi Altayistik'e ayrılmıştır. Yine Almanya'da Ural-Altayische Jahrbücher adlı altı ayda bir çıkan bilim dergisi ile Almanlar iki dünya savaşı arasındaki politikalanndan uzaklaşmış görünüyorlar. Amerika'da "Uralic Altaic Series" adı altında eserler dizisi yayımlanmış ve yeni çalışmalar artarak sürmektedir.

Bunca çalışmaya rağmen bu dillerin bir aile teşkil edemeyiş gerekçeleri şunlardır:

1. Üç Altay dilinde de müşterek hiç bir ek yoktur.
2. Sayılar arasında başka dil ailelerinde bulunan benzerlik Altay dillerinde yoktur.
3. Yine başka dillerin aile sayılma ölçüsü olan ortak adlandırmalar bu dillerde yoktur.
Tespit edilen benzer unsurlar da şunlardır:

Ses uyumu, artikel bulunmayışı, kelimedede cinsiyet bulunmayışı, dillerin hepsinin eklemeli oluşu, isim çekiminde iyelik kullanılması, hepsinde fiil şekillerinin zengin oluşu, yardımcı unsurların daima esas unsurdan önce gelmesi, sayı sözlerinden sonra çokluk ekinin gelmeyişi, mukayesenin ablatifle yapılması, menfi hareket için hususî bir fiil şeklinin bulunması, ayrı bir soru ekinin bulunması, bağlaç yerine fiil şekillerinin kullanılması.

Schott'un görüşlerinden hareketle oluşturulan Karşılaştırmalı Metod ilk önce Altay dillerine Sauvageot tarafından uygulanmıştır, ancak bu çalışma çok tenkide uğramıştır. Zira söz konusu dillerden sadece türkçenin 8. asırda yazılı belgesi vardır daha sonra Mogollarınki 13. asır, diğerleri çok sonradır. Bu malzeme yetersizliğine bir de Karşılaştırmalı Metod'un en mühim ölçüsü olan ses denkleşmelerine sıkıca sarılan dilcilerin dürbünle bakmak yerine dürbüne bakmak gibi, sese kulak verirken kelimedede müsafireten bulunan anlamı ihmal etmelerini; bugünden düne gitmek için her türlü imkan hazırken hep bir erken başlama tarihi verme kolaylığına kaçarak malzeme eksikliğini bu duruma bahane, dili de nesne addetmelerini; son yıllarda Belagat'in Delâlet bölümünü "Göstergebilim" adı altında geliştirmeye çalıştıkları halde "Şiirde hikmet, beyanda sihir vardır." hadis-i şerifinde ifadesini bulan parol -varlık yani idea münasebetindeki metafizik tarafı seçemeyişleri; sanattaki Ekspresyonizmin dil çalışmalarına uyarlanması, bir anlamda dilin bütünlüğü içinde kayboluş demek olan Yapısalcılık'ta tefrite varan hassasiyetleri yüzünden malzeme eksikliği gibi güçlükleri bertaraf etme gayesi ile geliştirilen İç İhya (Internal Reconstruction) metodunun söz konusu dillere uygulanamayışını veya eksik uygulanışını eklersek böyle bir dil ailesinin niçin kurulamamış olduğu bir kez daha anlaşılabilir olur.

Bütün bunlara yukarıda bahsedilen politik saplantıları ve söz konusu dillerin tarih içinde çok az değişime uğradıklarını da ilave etikten sonra bu

konuyu yine Sebeok'tan şu alıntı ile noktalayalım: "İndo-German Dil Ailesinin üyeleri arasında hiçbir zaman aramadığımız böyle bir yakınlığı, bu diller arasında da aramamalıyız. Bilhassa fince ve samoyetçe ile türkçe arasında hem şekil hem de unsur benzerlikleri olduğu yolundaki çok eskiden beri ileri sürülmüş olan görüş, ancak şimdilerde kabul edilmiştir. Sözünü ettiğim benzerliklerin (veya uygunlukların) anlamı şudur: Dillilerin ileri sürdükleri bu dillerin ortak bir dilden olduğu iddiasının isbatı gelecek nesillere bırakılmalıdır. Bana göre, bu diller çeşitli dallara ve bir çok aileye ayrılırlar; fakat bunların hepsi ortak bir sınıf veya bir soya aittirler; çünkü bunlar arasında İndoerman ve diğer diller arasındaki bağlardan daha kuvvetli bağlar vardır. Bu ilişkilerin temelleri üzerinde duran pek çok bilim adamı gibi ben de Fince, Samoyetçe, Türkçe, Moğolca, Tunguzca gibi dillerin bütününe şimdilik kaydıyla 'Altay Dilleri' adım veriyorum."

Önümüzdeki yılların Altayistik'in ve Türkoloji'nin dünya dilciliğinin dolgu malzemeliği konumundan kurtulması için umut yüklü olduğunu söyleyebiliriz. Dil ailesinin kurulamayışı malzeme yetersizliğine bağlanırken malzeme yetersizliğinin nedenleri üzerinde niçin durulmadığı artık anlaşılmaktadır. Altay kavimlerinin hepsi tarihin büyük bir kısmını göçebe olarak yaşamışlardır, çoğtafyaları daima değişmiştir. Bunun yamsıra, mesela 20. asırda bu kavimlerden sadece Japon dilini konuşanlar yüzde yüz hürriyet içinde idiler. Türk dilinin konuşulduğu coğrafya Avrupa kıtasından büyüktür; sadece Türkiye Cumhuriyeti bu yüzyılı bağımsız yaşadı.

Stendall "Roman caddede gezdirilen aynadır" der. Dil ve dil üzerine yapılan çalışmaları da bu ölçünün dışında tutmamak lazım. Gerçi Andre Gide, Dostoyevski gibi acıyı ve zorlukları dil ve edebiyatın besleyicisi sayarak "İyi duygularla kötü edebiyat yapılır." der, ama bu, dil çalışmaları için geçerli bir durum değildir; zira bu sahadaki çalışmaların öteki sahalardan dışında ihtiyacı olan gerçeklikle maruz kaldığı gerçekler arasındaki ters Orantı olmasına en az ihtimal verileni olması en kesin olan haline getiriveriyor. Günümüzde, Amerika başta olmak üzere bütün dünyada yapılan çalışmalar genellikle artık bunların bilincinde olarak yürütülmekte ve gün geçtikçe söz konusu dilleri kapsayan bir ailenin teşkili yolunda olumlu adımlar atılmaktadır. En azından artık böyle bir dil birliğinin varlığı yokluğu değil, varoluş ya da kuruluş şekli tartışılmaktadır.